

bio putovao u Njemačku, da ondje održim neko predavanje: »Kada dodete u München, pozdravite mi Oca Heriberta Holzapfela!« Ja upitah: »Tko je to?« On se nasmijao i reče: »Čudnovat je taj narod, u kome se najbolji ljudi međusobno ne poznaju; uopće ni ne znaju da postoje!«. To me razdražilo, pa uistinu potražih Oca Heriberta. On je bio vrlo ljubezan i dugo smo se razgovarali o tisuću stvari, ali se ni malo ne dotakosmo vjere. On me je ispratio niz tri stepenice u samostansko dvorište, u kojem je sunce sjalo. Na tom suncu dogodi se u meni nešto, ali nijesam mogao da kažem što. Otac Heribert nije ništa opazio, a ni ja uistinu nijesam odmah to zapazio, ali sam od onda novi čovjek. To sam odmah osjetio, ali sam to oćutio onako najprije komično i bio sam samo znatiželjan, što kani sa mnom ta sila, koja je sa mnom zavladała. Odoh dalje svojim starim putem ne biritući se za svoje nutarnje doživljaje. Ali je ipak ta sila, koju sam samo na časak oćutio bio, bila prejaka, a da bih mogao zaboraviti, da me je ta sila spopala. To se sve zbivalo u nekom sumračju, pa se ne mogoh na ništa odlučiti, jer još nijesam »htio«. Doduše bio sam spreman, da se sa mnom dogodi ma što mu drago. Otkad mi je u duši ono zasjalo kod Oca Heriberta Holzapfela prošlo je 5 punih godina, kada me je 17. jula 1909. preč. Dr. Simon, onda župnik u Beyreuthu, sada prepost u Bambergu, uveo natrag u katoličku Crkvu. Odavna sam znao, da do toga mora doći. Beuron, osobito ondje moj časni prijatelj sjajni O. Willbrord Verkade, onda u Salzburgu moj ispovjednik Dr. Rauter, sada župnik u u Gasteinu, zatim knez-nadbiskup Dr. Ignacij Rieder. Svi su ti lijepo dovršili to djelo, osobito blago i istodobno tako moćno. I tako se ispunilo ono, što sam kod O. Heriberta oćutio samo jedan tren u svom srcu, a da nijesam htio. U tome sâm nemam nikakove zasluge, ja sam tu bio pasivan. Davno sam već vjernik, i ako to sam sebi nijesam vjerovao. Dugo sam se protivio. Stara je to pripovijest o izgubljenom sinu. Njemu daje otac ubiti ugojeno tele, jer se silno veseli, da je opet oživio onaj, koji je bio mrtav, da se našao onaj, koji je bio izgubljen. Jedna me žena odvratila od vjere, jedna me žena opet k vjeri povratila.

Herman Bahr.

Čas kršćanstva.

Mnogi rado ispoređuju povjesne događaje. Njih iznenađuje sličnost našega doba i četvrtog vijeka naše ere. Guglielmo Ferrero stvorio je čitavu svoju teoriju na temelju ove poredbe. On je tu teoriju prikazao divnim svojim talentom. U četvrtom su vijeku barbari na-

valili na Zapadno carstvo i srušili ga. Rimska je civilizacija urodila visokim materijalnim blagostanjem. No ona je bila u potpunoj dekadenci političkoj i moralnoj. U carstvu vladaju ambiciozni ljudi i njihove stranke; nutarnje su ga borbe raskidale. Rimski je narod omiljavio zbog duga mira, pa nema ratnih sposobnosti i mora se uticati barbarima, da ga ovi brane. Vjera, i ako nije potpuno iščezla iz hramova, nema više nikakova upliva na socijalni život. Energija se gubi, nećudoređe se sve više širi. Napokon se javljaju socijalni nemiri, jer broj radnika i robova silno raste i bogatstvo se slijeva u ruke nekolicine.

Međutim se na granicama carstva dižu narodi manje i niže civilizacije, ali ratoborni i ruše u svoje doba jedinstvo carstva, rimski mir (pax romana) i latinsku civilizaciju.

Tu je analogija, valja priznati, izvanredna. Rim je isto što i Evropa. Tu su se promijenile samo granice. Jedan grad nije prema svijetu sredozemnog mora manji nego Evropa prema svemu svijetu. Tko su barbari, koji čuvaju straže na granicama carstva? To su svi narodi, koje su bijelci podjarmili i koji se bune protiv njih. Slabost Evrope, koja se pojavila radi ekonomskih uzroka, njezina iznemoglost, do koje ju je doveo teški rat, rasklimali su njezinu supremaciju. Budućnost će pokazati, da li je to rasklimanost prolazna ili je to uvod u konačnu dekadenciju; da li se to tiče samo krova ili temelja njezina.

Neki su pisci na osnovu ove analogije i nekih vrlo površnih sličnosti zaključili, da kršćanstvo ide prema svomu svršetku kao i poganstvo u IV. vijeku. Oko sebe doduše vidimo, kako raste nemoralnost a i bezvjerje i — što je još gore — indiferentnost. Svi se moramo pitati: Hoće li kršćanstvo biti kadro da se odupre propovijedanju novog evanđelja?

Nije moj cilj da odgovorim na to nejasno pitanje. Ja ću ovdje samo dokazati, da ova analogija, koja nam se na prvi mah čini tako snažnom, zapravo nije takva. Povijest i događaji naime naliče jedni drugima, ali se ne ponavljaju.

Što je falilo ostarjelom poganstvu? Apostolski duh. Kršćanstvo ga ima. Misijonari raznih kršćanskih konfesija po svemu svijetu podaju divnih primjera odricanja i junaštva. Netko je rekao, da će misijonarstvo spasti kršćanstvo. Ništa nije tako istinito. Naša je vjera u krizi u Evropi, jer se ova predala materijalnim brigama; na toj istoj vjeri otvaraju se divne i široke perspektive na drugim kontinentima.

Svugdje se javila buna protiv bijele rase i to u ime evropskih ideja nacionalizma i slobode. Čitavi se narodi udaljuju od svojih narodnih tradicija i vjere svojih preda. Možda naše supremacije nestaje u svijetu, ali ostaju naša načela, taj temelj naše civilizacije. Eto dakle, naše se ideje ipak nameću nekršćanskim narodima. Nacionalizam

muhamedanaca, koji se diže protiv nas, jest protivmusulmanski. Taj nacionalizam doduše ne potječe od kršćanskog duha, ali je ipak nadahnut našom civilizacijom.

Teško je predvidjeti posljedice materijalne revolucije, koja se razvija pred nama. Danas auti spajaju sva važnija središta zemlje preko Jordana s Damaskom, najstarijom gradom svijeta. Prije si morao upotrebiti više sedmice, ako i htio prispjeti na devu u Bagdad. A sada? Dosta je 19 sati s pomoću auta ili još mnogo manje po aeroplanu. I Perzija gradi puteve za automobile.

S druge je strane dokinuće velikih hodočašća u Meku pogodilo muhamedance u životnu žilu i oduzelo im najmoćnije sredstvo njihove propagande. »Islam, veli nedavno jedan članak u *Contemporary Review*, nema samo jedno lice. Tu su vrata otvorena svim mogućim utjecajima. On je sada u svojoj nutarnosti pristupačan, kako to nije nikada dosele bio. Pojavljuju se sile, koje hoće da dokinu dosadanju intrasigenciju. Islam prolazi najdubljom krizom. Sjetimo se pak, da se muhamedanci nalaze na tri kontinenta i da su veoma brojni«.

I druge ideje, kao što su skepticizam i feminizam, drmaju sada muhamedanskim svijetom, osobito među ženskim krugovima, koji dosele nijesu imali ni pojma o zapadnom shvaćanju. Žurnali i knjige, većinom francuske, silno se prodaju kod muhamedanaca. Urednici su glavnih muhamedanskih novina zadojeni kršćanskim mislima. U Kairu, tom srcu ortodoksnog islamizma, ima do 22 tiskare. Općinstvo se baca na francuske romane, često malo vrijedne. Svaki dan izlazi po koji roman i to u arapskom jeziku, a većinom raznosi političke i znanstvene ideje iz Evrope. U Beyruthu ima 25 knjižara, a u njima su najraširenije i najviše se čitaju evropske knjige. Islam traži sve vrste intelektualne hrane i hoće da primi sve što ga u nečemu podučava.

Kako će ovo znanje sa Zapada djelovati na buduća pokoljenja? Još se ne može kazati. No kršćanstvo nema da se boji ove propagande, jer je islam manje zaštićen od kršćanstva i kršćanstvu će samo koristiti, tek što se počne islam filozofski proučavati.

U Turskoj je dokinut kalifat, koji je po muhamedanskom pravu usko spojen s vjerom; zabranjeno je ženama pokrivati lice, te poligamija i ženidba djece. Sve je to bilo spojeno s vjerom ili naređeno od nje. Sada te zabrane i dokinuća izazivlju u dušama takovu zbrku, kakve mi ne možemo ni zamisliti. To znači za jedan narod da mu je vjera oduzeta. A što to znači za muslimane, lako je razumjeti.

Ovakove su duboke promjene velika kušnja za svaku vjeru, osobito za onu, u kojoj je sva nauka došla samo od jednoga nepopustljivoga čovjeka. Islam je uopće statička vjera i ne može da se prilagodi zapadnomu životu.

Nekoć je svijet doživio nešto slična, kada je Petar Veliki htio jednostavno da svoj ruski narod učini zapadnjačkim. Ta je revolucija

ostavila duboke tragove u ruskoj duši. To je i uzrok onih pojava kolektivne psihologije, koja se sada javlja u Rusiji i koja nam je gotovo neshvatljiva. No ma kako duboke bile reforme Petra Velikoga, ipak se ne mogu isporučiti s reformama Mustafe Kemala. Petar nije dirao u vjeru, a Kemal je zadržao u najdublje moralno područje jednog naroda. Možda naše pokoljenje ne će doživjeti posljedica te smionosti. Ali će ih ipak turski narod živo osjetiti, ako se brzo nečim ne ispuni praznina, koja nastaje iščeznućem vjere, ako se ne umiri nemir, što će ga izazvati dokinuće tradicionalnih praktika turske vjere.

I u Kini nalazimo sličnih pojava. I ondje je protikršćanstvo u modi. Kinezi hoće da se bune protiv eksteritorijalnosti, te privilegija danih strancima, t. j. protiv čisto političkih pojmova. A ipak mladi Kinezi nacionaliste, koji upravo najviše viču protiv Evrope, poprimaju civilizaciju i ideje evropske, pa tako kršćanstvo, a da za tim niti idu niti to znadu.

I tako se ovi kontinenti, koji su nam doslije bili nepristupačni poradi materijalnih poteškoća, evo otvaraju, i ako ne našem propovjedanju, ali barem našem primjeru.

Afrika je prestala bit nepoznatom zemljom. Misijama se tu otvaraju divne perspektive. Dosele je tu za misije bila najveća poteškoća u tom, kako će misijonari prodirati u silne udaljenosti, koje su k tomu slabo naseljene. Na onom silnom prostoru (37 mil. km²) 140 milijuna žitelja. U tu zemlju nije se moglo prodrijeti nego uzduž obale i po rijekama. Nutarnost je bila nepristupačna. Sada je drukčije. Timbaktu je 15 dana udaljen od Pariza kroz Alžir. Glavni je grad Abisinije, Abdis-Abeba, središte željeznice. Preko Sudana lako se dođe u srce Nigerije. Napokon se je promijenilo pitanje, kako da se dopre u središte Afrike. Kasnije će generacije valjda i doživjeti temeljitu promjenu Afrike, jer će se tu pojaviti novi kontinent zapadnjačkog života.

Ipak valja naglasiti, da većina prolazâ u središte Afrike ide kroz muhamedanske zemlje. Današnje je dakle pitanje, tko će umjeti da amo prodre: da li muhamedanstvo ili kršćanstvo. Možda će niže rase lakše prionuti za islamsku strogost. Ali kršćanstvo ima apostolsku i nadčovječju snagu, koju islam nema. Ako katolici shvate pouku, iz revolucije, koja se sada zbiva u srcima muhamedanskog svijeta, te ako upotrebimo tu zgodu, kršćanstvo će potpuno zavladati Afrikom u isto doba kao i Azijom.

Dakako naše su misijske sile dosta ograničene. Ali naša civilizacija, pa i sa svojim manama i nedostacima, može da bez sumnje raširi kršćansku objavu, jer se civilizacija i kršćanstvo na daju rastaviti. Svi će oni narodi, koji prihvate naše običaje, naše ideje, čak i naše mode, prihvatiti od sebe i našu vjeru. Bit ćemo sami krivi, ako im naša vjera ostane tuda.

W. Martin.

